

KAYIT DIŞI EKONOMİ REJİMİ NE ZAMAN GÜÇLENDİRİR?

Geschrieben von: Erkiner

Sonntag, den 27. Juli 2025 um 18:47 Uhr -

Engin Erkiner: İyi araştırmalar iyi sorularla başlar. Kimsenin aklına gelmemiş soruyu sorabiliyorsanız, araştırmaya iyi başlangıç yapmışsınız demektir. Bu soru bazen araştırmanın içinde de ortaya çıkabilir ya da çok sayıda sorudan birisi olur.

Kayıt dışı ekonomi, karaborsa dahil kayda geçmeyen her çeşit ekonomik faaliyettir.

Bu ekonomiyi sosyalist ölkelerde günlük hayatta da görebilirdiniz. Moskova (birkaç kere), Sofya, Havana, Bakü, Taşkent, Alma Ata'da sokakta bu ekonomiyi görebiliyordunuz.

Karaborsa bazen "negatif karaborsa" da olabilir. Devlet mağazalarında pahalı olan ürünleri size el altından ucuza satarlar. Havana'da bu yolla üç kutu Cohiba sigarasını yüz dolara almıştım. Resmi fiyatta tek kutu yüz dolardı. SSCB'nin dağılmasının ardından ekonomik olarak zor duruma düşen Küba bu ünlü markayı ucuza ihraç ediyor (1993'te İsviçre'de aynı marka yarı fiyatından daha azına bulunabiliyordu), böylece döviz ihtiyacını bir oranda karşılıyor, içerde ise turistlere yüksek fiyattan satıyordu (alan olursa tabii). O yıllarda sigaradan vazgeçmiş, az oranda puro içiyordum; Cohiba ve Monte Kristo, ikisi de Küba markasıydı. Üç kutu Cohiba almam gerekiyordu, birisi bana, ikisi sipariş ve 300 dolar da veremezdim.

Yaşadığım turistlere yönelik olaydı ama aynı olay günlük hayatta özellikle tüketim maddelerinde farklı yaşanıyor olmalıydı. Gizliymiş gibi yürüyen işleyiş o kadar açıktı ki, devletin bilmiyor olması mümkün değildi.

Őu sıra okuduğum Kuzey Kore ekonomisiyle ilgili kitapta yazar soruyor: kayıt dışı ekonomi ne zaman rejimi güçlendirir, ne zaman zayıflatır?

Kayıt dışı ekonominin rejimi güçlendirebileceğini düşünmemiştim.

KAYIT DIŞI EKONOMİ REJİMİ NE ZAMAN GÜÇLENDİRİR?

Geschrieben von: Erkiner

Sonntag, den 27. Juli 2025 um 18:47 Uhr -

Bütün sosyalist ülkelerde tüketim maddeleri konusunda sorun vardı. Üretim kitlenin ihtiyaçlarını karşılamıyordu. İhtiyaç derken, bunu halkın istedikleri olarak düşünmek gerekir.

Bu ülkelerde halkın tasarruf oranı yüksekti yani parası vardı ama buna karşılık düşen yeterli mal ve hizmet bulunmuyordu. Aranılan mal ya yoktu ya da kalitesizdi.

Dayanıklı tüketim mallarında sorun daha da büyüktü. Mesela sosyalist ülkeler arasında üretici güçlerin en fazla gelişmiş olduğu Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde araba almak büyük sorundu, sıraya girip yıllarca bekliyordunuz. Batı'da ise paranız varsa arabanız hazır, hemen alabilirdiniz.

Sosyalist ve kapitalist ülke ekonomileri arasında bu alanda zıtlık vardı: sosyalist ülkelerde harcanacak yer bulunmadığı için insanların birikimleri yüksekti; para vardı ama alınabilecek yeterli mal ve hizmet yoktu. Kapitalist ekonomilerde ise durum tersineydi; mal ve hizmet çoktu ama yeterli para yoktu.

Bir ülkede halkta para varsa ama istediklerini bulamıyorsa kayıt dışı ekonomi zorunlu olarak ortaya çıkar. Bu ahlaki değil ekonomik bir meseledir.

Halk parasını az oranda tüketim çok oranda ise dayanıklı tüketim mallarını temin etmek için kayıt dışı ekonomide harcar. Böylece ihtiyacını giderir ve sorun ortadan kalkar. Devlet bunu bilir ve engellemeye çalışmaz. Belirttiğim gibi kayıt dışı ekonomi yaygındır ve devletin bunu bilmiyor olması mümkün değildir.

Devlet yeterli mal ve hizmetin sağlanmasında yetersizse ve bunu da biliyorsa, kayıt dışı yollardan halkın ihtiyaçlarının bir bölümünü karşılamasını engellemez. Kayıt dışı ekonomide dönen paradan komisyon da alıyor olmalıdır. Bu durum istisnasız bütün sosyalist ülkelerde vardı.

Bu tür kayıt dışı ekonomi ideal bir durumu yansıtmaz ama sonuçta kitle ihtiyacını karşıladığı için rejimi güçlendiren özelliğe sahiptir. En azından rejime önemli zarar vermez.

KAYIT DIŞI EKONOMİ REJİMİ NE ZAMAN GÜÇLENDİRİR?

Geschrieben von: Erkiner

Sonntag, den 27. Juli 2025 um 18:47 Uhr -

Kayıt dışı ekonominin büyük zarar vermesi yüksek miktarlarda söz konusudur. Büyük yolsuzluklar, yüksek miktarda malın gerçek dışı rakamlarla ithal edilmesi ve benzeri örnekler...

Devlet bunların üzerine Őiddetle gider ve yakaladıklarını cezalandırır. Bazılarının cezası idamdır.

Çin'de birkaç yıl önce büyük bir kentin belediye başkanı bu nedenle idam edilmişti. Pozisyonları gereği bu insanlar büyük yolsuzluk yapabilirler ve bu yolsuzluktan kazanan da küçük bir çevredir.

Kuzey Kore'deki işleyiş de benzeridir. Ülke kuzeyde Çin, güneyde Güney Kore ile komşudur ve sınırların iyi korunması özellikle kuzeyden ihtiyaç duyulan malların girmesini engellemektedir. Bunların bir bölümü resmi ithal malıyken, bir bölümü de kaçaktır. Kaçak malın farklı fiyatı vardır ve halkta bu fiyatı ödeyebilecek ekonomik güç bulunmaktadır.

İçerde bu parayı harcayamaz çünkü ekonomi aranan malların üretiminde yetersizdir bazen de hiç bulunmamaktadır.

Çin ve Vietnam pazar sosyalizmiyle sosyalist ekonomilerin dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarındaki yetersiz üretim sorununu büyük oranda aşabildiler. Ekonomiler yüksek düzeyde ihracat yapabildiği için yeterince üretilmeyen mal kolayca ithal edilebiliyor.

Çin'in imparatorluk döneminden beri yeterli tarım üretimi sorunu vardır. Dünya nüfusunun kabaca beşte birini barındıran Çin, ekime elverişli toprakların beşte birine sahip değildir. Sulama kanallarına rağmen yaşanan sel baskınları tarımdaki yeterli yiyecek üretimini daha da zorlaştırmaktadır.

Çin tarım ürünleri konusunda yüksek ihtiyacını özellikle bu alanda büyük kapasitesi olan Brezilya'dan karşılar. Bu ülkede deniz kıyısındaki limanlardan kalkan gemiler doğrudan gittiklerinde Şanghay'a ulaşırlar.

KAYIT DIŞI EKONOMİ REJİMİ NE ZAMAN GÜÇLENDİRİR?

Geschrieben von: Erkiner

Sonntag, den 27. Juli 2025 um 18:47 Uhr -

Vietnam da geçmiŐin “önce ağır sanayi” belirlemesinden 1980’li yıllarda vazgeçmiŐ, tarıma öncelik vermiŐ ve bu alandaki üretimde, kolhoz değil kooperatif üretimi sayesinde, büyük gelişme göstermiştir. Çin ve Vietnam’da tarımda esas olan aile üretimidir ve bunlar genellikle kooperatiflerde örgütlenmiştir. Ürünün belirli miktarı kooperatife verildikten sonra kalanın tasarrufunda aile serbesttir.

Aynı yöntemi 1990 öncesinde Bulgaristan da uygulamıştı (kolхозlarda aile tarımı için ayrılan alanlar vardı) ve bu ülke sosyalist ülkeler arasında yiyecek konusunda sıkıntı yaşanmayan iki ülkeden birisiydi (diğeri Macaristan).

Kayıt dışı ekonomi her zaman mevcut rejime zararlı olmayabiliyormuş... Tümüyle yasaklandığında zarar daha büyük olacaktır.

Burada şöyle bir soru düşünülebilir: devlet, kayıt dışı ekonomiye izin vermek yerine, üretiminde yetersiz kalınan malları ithal edip kitlenin alımına sunsa daha iyi olmaz mıydı?

Olmazdı çünkü sosyalist ekonomilerdeki büyük sorunlardan birisi, planlama yapan devlet kurumlarıyla tüketici kitle arasındaki eksik iletişimdir. İhtiyaçlar sürekli değişmektedir ve ilgili devlet kurumu da bunu yeterince izleyememektedir. Bu durumda düzenleyici mekanizma olarak pazara başvurulur. Filanca mala talep yükselince, o mal kayıt dışı ekonomi üzerinden daha fazla getirilir ve kitleye ulaşır; talep azalınca getirme işlemi de azalır ve değişime uyum hızlı gerçekleşir.

Komünist partisi iktidarı altında denetimli pazar mekanizmasının sosyalist ekonomiyle bütünleştirilmesi; pazar sosyalizminin temeli budur ve 1990 öncesinin sosyalist ülkelerinde kitlesel düzeyde yaşanan kayıt dışı ekonomik faaliyeti büyük oranda geriletmiştir.